

Çağdaş Nogay edebiyatının en önemli temsilcilerinden biri olan, ünlü yazar ve şair İsa Kapayev'in "Bolmagan Sabantoy" adlı hikâyesinin aşağıda verilen bölümünü okuyunuz, hikâyenin transkripsiyonunu yapıp Türkiye Türkçesine aktarınız, eser hakkında sınıfta konuşup tartışınız.

Kaynak:

Kapayev İ. (1979) *Tal Terektiñ Butakları Tiyedi Menim Betime*, Rasskazı i Povest', Çerkessk.

БОЛМАГАН САБАНТОЙ

Каладан юретаган автобус авылга кирмейтаганы себепли, мен оннан авылга бурылатаган йолда туьстим де, йолдынъ шетинде авылга баратаган автобусты саклап турдым. Кольнйилим бек аьруьв эди. Неге десенъ мен баратаган авылда язлыктан бербетин аьдемлер саклаган сабантой эртен болмага керек эди. Ашык, юлдызлы коьк те, елсиз йылы кеше де эртенги куьннинъ аьруьв болаягы акында билдирип, янды тынышландырадылар. Сабантойга керек затлар, вак—туьегине дейим ойланылып, аьзирленгенлер. Авылдынъ энъ сыйлы, данъклы карты Алимурза сабантойдынъ ханы болып сайланган, Янболат-тоьбединъ басына ханнынъ сары шатыры куралган, сабантойда болатан ат шабыс, куьрес, тас атув дегендей сынасларга ер аьзирленген, яс-явка савга уьшин йоргалайтаган баганадынъ оьзи шонъкыр казылып, ерге олтыртылган, автолавкадынъ райцентрден келееги акында да соьйлесилген. Сабантойда уйкен маьне берилген биринши баразнады айдаяк трактор да туьрли туьсли казбалылар ман ярасыкланып, эртен энъ сыйлы механизаторды оьзине олтыртпага аьпме-аьзир болып, байрамды саклап турады.

Ойларыма коьмилгеннен себеп йолда эшек арбадынъ алдыма кайтип келип токталганын билмей калдым.

- Улым, сен баягы оьзинъиздикилерге клубка бара боларсынъ? - деген давыс меним канатланган ойларымды бузды.

Эшек арбадынъ уьстинде олтырган шаьвжик карт мага кылпысып, куьлемсиреп карады.

- Салам аьлейкум, Коьшен! - дедим мен. Онынъ атына «агай» деген сыйлав соьзин коспадым, неге десенъ биз оны ман аьр заманда да бир тенъдей болып соьйлесетаган эдик. Сонъ берген соравына явап бердим.

- Роберт пен Якуб мени саклап талган боларлар.

- Олтыр, мен данъылга йол алган болсам да, сени еринъе еткерейим, - деп ол колындагы сыбырткысын булгап, мени оьзи бетке шакырды.

Бараяк ерим узак тувыл эди, уьш-доьрт шакырым.

Мен, каладынъ аьдеми, авылшылардынъ куьлкиси болмайым деп, куьндиз эшек арбага олтырмага тартынаяк эдим. Бизим заманда эшек егилген арба - айлак сийрек затты да эм бу эскилик аьдемлерде куьлкиди тувдырады. Сонынъ уьшин де, арбага олтырганымда, мен оьзимнинъ сосы эткен исиме эм

карттынъ шақырганына куьлемсиредим. Юлдызлар да коькте куьлемсирегендей коьриндилер. Кара асфальт йол байлап тыгырган тегершиклердинъ тыкылдавы мени тербетип, завькланып бардым. Боьтен де сосы аьлемет карт пан, ийин ийинге тийип, олтырув ийги эди. Коьшен, уьндемей, сыбырткысы ман эшегин айдай эди. Мен, ол бир кужырлы зат айтар деп, саклайман. Ама ол уьндемейди. Тек электрошыраklar ман ярькланган авылдынъ орта орамына шыгаятканда, ол колындагы сыбырткысы ман быдыраган юлдызлы коькке коьрсетип, коьнъилин де коьтеринки этпей, сабыр давазы ман:

- Тезден Коьшен де бир юлдызга айланаяк, - деп айтты.

Эгер карт сол затты оьктемсип яде оьзининъ кылыгына келистирип, шайпаксып айткан болса, мен куьлер эдим, а онынъ оьзиндикине усамаган коьнъилсиз, сабыр давазы мени ойлы этти. Мен карттынъ бетине де карадым. Оьмири куьлемсиреп турган Коьшеннинъ юзи де туьрленген эди. Сол заманда неге ди аяп кеттим мен картты. Кене де коьнъилимди коьтереек уьшин мен, сыпатыма куьлемсиревди зор ман эндирип, сорадым:

- Кайда йолланган экесинъ? Карайман да арбанъда казан да, тезек те бар.

- Мен, арбамга бу затларды салып, аьр кешеде шыгаман. Авылдан эрек бир ер тавып; от ягаман, казан илип шай асаман, шай кайнагышай кешки данъылды тынълайман, каранъа коьктинъ куьмпезине сукланаман. Тобьенъде юлдызлар янып, сынъар оьзинъ данъылда болып, шай ишкеннен ийги зат, оллахъий, бу дуньяда коьрмеймен! Шай ишсем, яным тояды! Яным ногайдынъ яшавында коьрген бир тойы - ол шай! Коьнъили де, тойы да, наьсиби де - шай! - дел карт сонъында катырып айтканы шайпаксып соьйлейтаган алдынгы Коьшен кайтты дегенди билдирди.

Мен куьлемсиреп арбадан туьстим.

- Сага да, сенинъ эшегинъе де мени йолда калдырмаганынъыз уьшин савбол айтаман! - деп мен, карттынъ соьзине келиспеге шалысып, оны эркеледим.

Эшекке ким савбол айтатаган деп, карт куьлер деп ойлап оьзим куьледим, аман да карт, меним соьйлегенимди макуллап, басын ийди. Сол заманда мен коьтере де саркылдап куьледим,

- Нё, арам зат! - деп карт сыбырткы ман эшегин тартты. - Тап юлдызлардынъ оьзине алып каш мени!—деп екирди ол эм эшек арба каранъада йок болды.

Мен клубтынъ касында турагалып, каранъада йогалган арбадынъ артыннан карап, онынъ тегершиклерининъ тыкылдаганын тынълап турдым. Сансыз йылтыравык юлдызлар быдыраган кап-каранъа коьк астындагы данъылда, тезек ягылган оттынъ касында олтырган шаьвжик карт коьзиме коьринди. Белгисиз сеслер мен, туьрли-туьрли куьлеткилер мен, коьгоьленлердинъ кокувы ман толы болган данъылда сынъар бир оьзи куванышка толы шырайы ман келди. «Шай ишсем, яным тояды!» - деген Коьшеннинъ соьзлери кулакка шалындылар. Мен аьруьв билген, таныган карт сол соьзлер мен меним тамашамды калдырды.

Коьшен мен биринши кере бу йыл язлыктынъ басында таныстым. Ол заманда биз, яс аьдемлер, халкта мутылган эгиншилердинъ сабантой деген байрамын янъыртаяк болган эдик. Халк сол байрамды этпегени мене элли йылдан артады. Кобан ногайлардынъ арасында сабантой сонъгы кере 1928 йылда этилген. Соннан себеп сабантой акында сорастырган картларымыз, сол заманда оьзлери бала болып, эсте аз зат саклаган эдилер. Кене де аксакаллар биз мутылган аьруьв аьдетти янъыртаяк болатаганымызды макул коьрип, бизге колларыннан келгенше ярдам этпеге разы болдылар. Биз этнография акында бир кесек книгалар оқыдык, музей эм илми куллыкшылар ман кенъестик, олардан ярдам тиледик. Шынты ногай халктынъ болган байрамлары бизде аьле бек аз, сонынъ уьшин биз буьгуьнги куьнимизге бу байрамды да кайтараяк эдик. Болаяк сабантой акында хабар савлай районга яйылды.

Сол ис пен коьнъилленип ясарган картлар болаяк сабантойдынъ ханын сайладылар, бес - алты аьел боза кайнатты, биз сол байрам кайтип озаягын басыннан сонъына дейим ойластырдык. Байрамды хан ашады, оннан сонъ соьз этнографияды билген куллыкшыга бериледи, ол соьйлеп болган сонъ совхоздынъ энъ ийги эгиншилери ярасыкланган трактор ман биринши баразнады айдайдылар, оннан сонъ совхоздынъ директоры алдышы куллыкшыларды грамоталар ман, баалы затлар ман савгалайды, халк ойынлары, сынаслары, биювлери, ат шабыс болып, байрам кутылады. Биз аьзирленуьв куллыкларынынъ баьрисин де эттик, автолавкадынъ келуьви акында да соьйлестик, Янболат-тоьбединъ касында ойынлар, сынаслар уьшин майдан аьзирледик, авыл арасыннан теллер созып, сабантой болаяк ерде электрошыраklar илдик, эстрада ансамблыге де концерт аьзирлеттирдик. Эм мене болжалы етти

дегенде... Язлык ямгырлар басландылар. Олшемен быйыл олар сабантой болаяк базар куьнлерде явып турдылар. Сабантой созылып баслады. Басында байрамды саклаган авылшылар, табияттын этетаган исин коьрип, бизге куьлемсиреп карайтаган эдилер, а созылувыннан тамам безгенлеринде, байрамнын болмайтаганына биз шуьшлидей, бизге кылыыннан карап басладылар.

Сондай бир базар куьнде коьктен тап шелектей куйылатаган ямгырлы шакта, биз - мен, клубтын заведующийи Роберт, коньысы авылдан бир поэт яс Якуб, —клубта олтырып, ашык эсикте шылкытып яватаган ямгырга ашувлы карап туры эдик. Ямгыр сести арбадын тегершиклеринин тыкырдаганы бузды эм:

- Тпру-у! Токта, иесининь бетин ашатаган, айван! - деген соьзлер кулакка шалындылар.

Сол ара ясыл брезент плащка буьркелген маштак карт басамакта коьринди. Карт, куьбирткейлидей болып, сувланган кийиз боьрк кийген басын плащтын астыннан шыгарып, кыйык, ойнаклы коьзлери мен бизге карады. Сувга атылып шыккан янувардай ол силкинип, ян-якка ямгыр тамшыларын шашыратып, басыннан кийиз боьркти шешип, тап бет явлыкты сыккандай этип сыкты да оьзи айлежисип биз бетке коьз кысты. Биз куьлемсиредик. А карт этиклери мен киргисткен батпакка карап, авызын ашып биз бетке коьзлерин батлатты. Биз тагы да куьлемсиредик.

- Кайда? Кайда? - деп ойнап бакырды муьйисте олтырган клубты йыйыстыратаган Акбилек. - Не этеек экенсинь мунда, карт Коьшен?! Яде клубты оьзининь эшегининь котаны ман адастырдынма?! - деп косты эсли кыскаяклы.

Карт онын бакырыгыннан коркандай болды да, куры ер сайлап дорс деп полга олтырды. Эм сескенип кеткен Акбилекке айлежисип карап, этиклерин шешпеге аьзирлегенин коьрсетти.

- Аллам-ав! Навы не зат этеди?! Мен ойнап айттым да! - деп Акбилек, ягын ыслап, Коьшенге шавып, колтыгыннан ыслап, коьтермеге шалысты. Ама карт унамады эм баягы этигин шешеектей болды. Биз шегимиз катып куьлдик. Коьшен де куьлемсиреди эм кыскаяклыдын колыннан босалып: «Хоп!» - деп кышкырып, олтырган ериннен шоршып, тап акробаттай аяк уьстине кадалып турды.

- Оньмадым-ав! Алжыган экен навы! - деп Акбилек аьжейипсинип биз бетке карады.

Коьшен, кыскаяклыдын соьзлерине эс этпей эм ога коьтере де карамай, уьстиннен шешкен плащын кыскаяклыга булактырды. Акбилек оны тегаран бир колында ыслап калды. Карт, онын авызын аштырмай, кийиз боьркин де колларына тыкты эм белин бувган белбавды туьзетип, солдат галифеди, гимнастеркады аялары ман уйкалап:

- Уьйиньизге яхшылык! - деп давазын коьтерип айтты.

- Яхшылык пан кириньиз, агай! - деп биз де кешки саламына явап бердик.

Айлак та саскан Акбилек плащ пан кийиз боьркти аькетип, кийим илгишке илди. Карт, зал бойлап юрип, сценадын бир шетине олтырды. Олтырып, сынап бизге карады. Юзи ойлы болды. Сонь кисесиннен папирос шыгарып якты эм асыкпай туьтин ишти:

- Мунда туьтин ишилмейди. Мунавы клуб, котан тувыл деп тагы да айтаман! - деди эсин йыйып баслаган кыскаяклы.

Коьшен, Акбилектин соьзлерин макул коьрип, басын ийди, аман да кыскаяклыга карамады эм туьтинин ише берди. папиросты ишине ийги этип тартып, туьтинин бувдакландырып, кыскаяклы бетке шыгарды, соны коьрген Роберт куьлемсиревин ясыраяк уьшин аясы ман ялпак мыйыкларын сыйпады эм тартынып сорады:

- Коьшен-агай, ден савлык калайды?

- Калай да, бакыр да! - деп явап берген карт, «таптын сорамага зат» дегенди билдирип, ийинлери мен какты.

Тап биринши танысувдан, эсли аьдемге келиспеген кылыклары, Коьшенди бизге кужырлы карт этип коьрсетти. Эм биз сол вакыттан алып, Коьшеннен не затты да сакладык. Карт папиросын таввесип ишип, Акбилекке азгырувлы карады да, янъы ювылган полга таслады.

Роберт, коьрмеген кисе болып, кыскаяклыга карамын бурды, Акбилек те уьндемеди.

- Бараятырман туьнегуьн кеше шаша йол ман,— деп коьтеринки давазы ман коркыстаяк болып, коьзлерин де батлатып, халк арасында айтылгандай, басы-сонъы болмаган хабарды баслады Коьшен. - Карайман, ана эстелик болып турган тас солдат орнында йок!

Биз саьспеклеп бир-биримизге карадык.

- Кайтип ол йок? - деп аьшейипсинди Роберт. - Аьше, кайда ол болаяк экен?